

УДК 332.1

Машіка Г.В.

Мукачівський державний університет

Моніторингова оцінка господарського потенціалу Карпатського регіону з позицій сталого розвитку

У статті запропонована моніторингова оцінка господарського потенціалу Карпатського регіону з позицій сталого розвитку. Виявлено основні поняття сталого розвитку та запропоновано власне визначення, що сталий розвиток господарського потенціалу Карпатського регіону можна визначати як збалансований стан ресурсів, який забезпечує позитивний вплив на фінансово-економічну, екологічну та соціальну складові розвитку як регіону, так і його зовнішнього середовища. Також автор побудувала механізм забезпечення сталого розвитку Карпатського регіону, до якого входить як науково-методичне забезпечення вирішення проблем регіону, так і моніторинг сталого розвитку. Встановлено, що на розвиток господарського потенціалу впливають такі чинники сталого розвитку, як підвищення рівня кваліфікації кадрів, навчання кадрів, підвищення соціально-економічного рівня життя працівників підприємства, екологічне виробництво, маркетингові інструменти підвищення рівня продажів, що сприяють економічному зростанню, інновації та НДДКР та інвестиційна активність формується динамічна стійкість промислового підприємства. Запропоновано алгоритм побудови й управління моніторингової оцінки господарського потенціалу Карпатського регіону з позицій сталого розвитку. Окреслено важливість сталого розвитку «зеленої» економіки та з'ясовано її принципи.

Ключові слова: господарський потенціал, економічна складова, екологічна складова, зелена економіка, моніторингова оцінка, соціальна складова, сталий розвиток.

Машика А.В. Мониторинговая оценка хозяйственного потенциала Карпатского региона с позиций устойчивого развития. В статье предложена мониторинговая оценка хозяйственного потенциала Карпатского региона с позиций устойчивого развития. Выявлены основные понятия устойчивого развития и предложено собственное определение, что устойчивое развитие хозяйственного потенциала Карпатского региона можно определять как сбалансированное состояние ресурсов, который обеспечивает положительное влияние на финансово-экономическую, экологическую и социальную составляющие развития как региона, так и его внешней среды. Также автор построила механизм обеспечения устойчивого развития Карпатского региона, в который входит как научно-методическое обеспечение решения проблем региона, так и мониторинг устойчивого развития. Установлено, что на развитие хозяйственного потенциала влияют такие факторы устойчивого развития, как повышение уровня квалификации кадров, обучение кадров, повышение социально-экономического уровня жизни работников предприятия, экологическое производство, маркетинговые инструменты повышения уровня продаж, способствующих экономическому росту, инновации и НИОКР и инвестиционная активность формируется динамическая устойчивость промышленного предприятия. Предложен алгоритм построения и управления мониторинговой оценки хозяйственного потенциала Карпатского региона с позиций устойчивого развития. Определена важность устойчивого развития «зеленой» экономики и выяснено ее принципы.

Ключевые слова: хозяйственный потенциал, экономическая составляющая, экологическая составляющая, зеленая экономика, мониторинговая оценка, социальная составляющая, устойчивое развитие.

Mashika H.V. Monitoring assessment economic potential Carpathian region from the perspective of sustainable development. In this article it has been suggested the monitoring assessment of the economic potential of the Carpathian region in terms of stable development. It has been revealed the main concepts of stable development. It has also been suggested the own definition that stable development of economic potential of the Carpathian region can be defined as balanced condition of resources, which provides a positive effect on financial and economic, ecological and social components of development either in the region and in its external environment. The author has also built the mechanism for providing stable development of the Carpathian region, which includes both scientific and methodical maintenance for solving problems of the region and monitoring the stable development. It has been determined there are some factors of stable development, which influence on the development of economic potential, such as increasing the level of employees qualifications, staff education, increasing the level of socio-economic life

for enterprise workers, ecological production, marketing instruments for increasing the sales volume. These factors facilitate economic growth, innovations, R&D and investment activity, what leads to dynamic sustainability of industrial enterprise. It has been suggested the algorithm for construction and management of monitoring assessment of economic potential of the Carpathian region in terms of stable development. It has been drawn the importance of stable development of “green” economy and figured out its principles, which include equality and fairness of resource allocation between nations, generations and genders; carefulness in accordance with social consequences and influence on environment; understanding of high value natural and social capital: internalization of external ecological expenses; establishment of “green” accounting: expenses evaluation during the life cycle of production; improvement of management; effectiveness of resources usage; sustainable consumption and production; creation of “green” work places. It has been drawn the principles of development of the economic potential of the Carpathian region in the context of stable development: the activity should be subordinated to laws of nature and restrictions, which are defined by those laws; priority of national interests, national culture and national identity in generally civilized onward of the global community; the result, received from economic activity, cannot be lower than harm, done to natural environment; inadmissibility of extensive use of natural resources; natural resources of Ukraine belong to its nation and compose material basement of its existence, regardless the forms of ownership, they should be used considering the needs of current and future generations; intellectual potential of the nation as leading productive force of the Ukrainian society should permanently increase and improve; providing person’s health and their social security are considered to be the priority policy of the state; all transformations should be aimed at establishing the footholds of humanism, democracy and values of civil society.

Keywords: economic potential, economic component, environmental component, the green economy, monitoring evaluation, social component, sustainable development.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. XX століття характеризувалося нестримним прагненням людства до економічного зростання і бурхливим технологічним розвитком. Успіх цього процесу вимірювався, та й вимірюється і нині, темпами збільшення ВВП, а у випадку Карпатського регіону ВРП. Вважалося, що це сприятиме підвищенню добробуту народу. Але ж такий «прогрес» за рахунок нещадної експлуатації природних ресурсів має наслідком руйнацію довкілля як основи існування людини, її зовнішнього і внутрішнього середовищ. Сучасний світ зіштовхнувся з глобальними проблемами: голодом, екологічними кризами, деградацією моралі, наростанням регіональних та міжетнічних конфліктів, тероризмом тощо.

Ці обставини змусили людство шукати вихід з глухого кута розвитку цивілізації. Так було започатковано новий підхід до розв'язання глобальних проблем – сформульовано ідеологію сталого розвитку. Наскільки ефективною може бути її реалізація в Карпатському регіоні і чому ця ідеологія ще не стала в нашій державі керівництвом до дії? Нажаль, тут більшість запитань залишаються риторичними. Особливо актуальним для України і Карпатського регіону, зокрема, є вивчення господарського потенціалу Карпатського регіону з позицій сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сталого розвитку і розвитку «зеленої» економіки присвячували свої праці такі провідні науковці, як Біла С.О. [1], Марчук Л.П. [4], Мусіна Л.А. [5], Потапенко В.Г. [7] та інші. Проте, в науковій думці бракує саме дослідження стосовно проведення оцінки господарського потенціалу Карпатського регіону з позицій сталого розвитку, що і стало предметом нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета статті – запропонувати моніторингову оцінку господарського потенціалу Карпатського регіону з позицій сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий (відтворювальний) розвиток – це такий, що забезпечує передачу у спадщину нащадкам усіх компонентів навколишнього природного середовища у стані не гіршому за той,

який існує нині. Для України важливо не припускати помилок, бо легше віддати перевагу економічному розвитку без урахування в цілісній моделі екологічної і соціальної сфер, ніж сповідувати цю тріаду. Тим паче, що реалізація концепції сталого розвитку не гарантує швидкого зростання добробуту, а потребує напруженої, копіткої роботи, консолідації зусиль політиків, юристів, управлінців, науковців, всієї української громади.

Сьогодні існує низка концепцій сталого розвитку. Всі вони постановочного характеру і визначають стратегічні завдання на макроекономічному рівні, тим часом основою втілення такої стратегії є розв'язання проблем на мікрорівні. Ефективні моделі сталого розвитку мають базуватися на глибокому фаховому аналізі зв'язку суспільного прогресу з особливостями використання національного природно-ресурсного потенціалу. А це потребує формування нового світогляду, а саме – гармонізації взаємодії людини з навколишнім середовищем.

Екологічна історія розвитку людства, тобто хронологія ведення господарства, характеризується чітко виокремленими трьома фазами. Перша, найдовша, має ознаки доаграрного й аграрного суспільства. Друга фаза позначена створенням парової машини, перших видів механічного транспорту, відкриттям електрики – це індустріальне суспільство. Третя фаза відзначається опануванням новими видами енергії, розробкою матеріалів з програмованими властивостями, створенням надшвидкого транспорту, завоюванням космосу тощо. Ця фаза вже наближує індустріальне суспільство до кризи.

Поява нових технологій і ринків призвела до того, що сьогодні в усьому світі економічне зростання вимірюється часткою продукції та обладнання, які втілюють прогресивні знання та рішення, тобто включають інтелектуальний капітал. Багатство суспільства значною мірою залежить від суми знань та вміння їх творчо використовувати. Адже нині найціннішим товаром на ринку виступають ідеї, інтелект, людський капітал, тим паче, що інтелектуальні можливості людини – безмежні. Найновіші технології у розвинених країнах забезпечують 80–90% економічного приросту. Тут первинним вважається якість національної еліти, вихованість і рівень освіти населення.

Для забезпечення економічного, соціального, науково-технічного та культурного розвитку України, зокрема у регіональному розрізі, фахівцями НАН України в ініціативному порядку розроблено проект Концепції переходу України до сталого розвитку. В її основу покладені ідеї і принципи, ухвалені Конференцією ООН з навколишнього середовища і сталого розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), дев'ятнадцятою спеціальною сесією Генеральної Асамблеї ООН («Ріо+5», 1997 р.) та Всесвітнім самітом зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі («Ріо+10», 2002 р.).

16 листопада 2006 р. розроблений проект Концепції винесено на розгляд спільного засідання Наукової ради НАН України з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку та Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». В роботі засідання взяли участь провідні вчені НАН України, представники відповідних міністерств і відомств та громадських організацій. Рішенням спільного засідання Наукової ради НАН України та Національного комітету проект Концепції переходу України до сталого розвитку схвалено і рекомендовано після врахування висловлених пропозицій і зауважень подати до Верховної Ради та Кабінету Міністрів України для розгляду і затвердження за встановленим порядком.

Концепція визначає цілісну систему поглядів на сталий розвиток України, правові основи, принципи, завдання та організаційні заходи переходу держави на засади сталого розвитку і є базовою для розробки стратегії сталого розвитку, державних програм, проектів соціально-економічного розвитку на найближчу і віддалену перспективу.

Вважаємо, що сталий розвиток господарського потенціалу Карпатського регіону можна визначати як збалансований стан ресурсів, який забезпечує позитивний вплив на фінансово-економічну, екологічну та соціальну складові розвитку як регіону, так і зовнішнього середовища.

Моніторинг сталого розвитку – комплекс заходів щодо спостереження та аналізу складових сталого розвитку, зокрема, впливу антропогенної діяльності на навколишнє природне середовище, природні ресурси та соціальну сферу з метою встановлення ступеня їх небезпеки для життєвого середовища та прийняття управлінських рішень.

На рис. 1 зображено механізм забезпечення сталого розвитку господарського

Рис. 1. Механізм забезпечення сталого розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону

потенціалу Карпатського регіону до якого входить як науково-методичне забезпечення вирішення проблем регіону, так і моніторинг сталого розвитку.

Загальновідомо, що сталий розвиток передбачає у своїх принципах стабілізацію та збереження «status quo» для всіх країн, які розвиваються та прагнуть стабільності у всьому і безпеки. Суть першорядного питання, яке стояло перед вирішенням двадцять років було в тому, що більшість країн не бажають залишитися в тому соціально-економічному становищі, в якому вони знаходилися на даний час. Це все через це, що тільки 1 з 8 мільярдів людей на землі повністю задоволені своїм рівнем життя. Така позиція була доти, доки не були сформульовані положення «зеленої» економіки, в період всесвітньої економічної кризи, як механізму здійснення стратегії сталого розвитку для країн різних типів політичного ладу та рівня економічного розвитку.

«Зелену» економіку Карпатського регіону можна визначити як показник, що прибільшує достаток людей і створює умови для соціальної справедливості. Варто зауважити, що при цьому суттєво зменшуються ризики для навколишнього середовища та збільшення бідності населення. Державні і приватні інвестиції, які знижують рівень викидів вуглецю та забруднення середовища, а також стимулюють до ефективного використання енергії та ресурсів, варто здійснювати за підтримкою цільових державних витрат, реформ у сфері політики і зміни системи регулювання. Показаний курс розвитку мусить зберігати, примножувати і, якщо потрібно, відновлювати природний капітал як головний економічний актив і основу суспільних благ, більше всього для незаможного населення, джерела доходу і захищеність яких залежать від природи.

На сьогоднішній день є удосталь доказів того, що «озеленення» економіки в жодному випадку не шкодить створенню матеріальних благ або робочих місць, і що інвестування чимало в «зелені» сектора є об'єктами для зросту фінансового добробуту. Проте для такого переходу потрібно створювати певні нові умови для «зеленої» економіки, що включає в себе важливі і спішні дії урядів всіх країн світу.

Поетапно «зелена» економіка створює своєрідний механізм забезпечення сталого розвитку. Підвищується цінність природного капіталу, перетворюються методики розрахунків економічних індексів країн, секторів економіки, при цьому враховуються соціальні та екологічні параметри. Розвиток «зеленого» бізнесу відбувається дуже швидко зростаючими темпами, більше всього в США та ЄС, а ці сектори економіки стають найпривабливішими для інвестицій капіталів та технологій.

«Зелена економіка» – це економіка, результатом якої є покращення добробуту людей та соціальної справедливості з одночасним значним зниженням екологічних ризиків та екологічного дефіциту. Економіка, яка на шляху до збалансованого розвитку та подолання бідності повинна: захистити та поліпшити базу природних ресурсів; підвищити ресурсоефективність; сприяти впровадженню моделей збалансованого споживання та виробництва; сприяти рухові світу в напрямі до низьковуглецевого розвитку та утилізації відходів. У більшості документів, прийнятих з цього питання на міжнародному рівні для виживання та суспільного розвитку людства необхідний перехід до «зеленої економіки», йдеться про необхідність поступової трансформації традиційної економіки до більш енергоефективної та енергобережливої [2, с. 47].

Принципи «зеленої» економіки:

- рівність і справедливість розподілу ресурсів між народами, поколіннями, статями;

- обережність по відношенню до соціальних наслідків і впливу на навколишнє середовище;

- розуміння високої цінності природного і соціального капіталу: інтернаціоналізація зовнішніх екологічних витрат; впровадження «зеленого» обліку; оцінки витрат за період життєвого циклу продукції; поліпшення управління;

- ефективність використання ресурсів;

- стійке споживання та виробництво;

- створення «зелених» робочих місць [3, с. 213].

Отже, на сьогоднішній день в нашій державі є суттєва потреба у модернізації національної економіки. «Зелена економіка» може стати саме тим механізмом для реалізації такої модернізації. Україна, як держава сформована в результаті розпаду СРСР, повинна зосередитись на політиці модернізації індустріальної економіки, яка б ґрунтувалась на використанні нових «зелених» технологій та забезпеченні як ресурсної незалежності, а також створенні нових робочих місць за умов зменшення рівня негативного впливу на навколишнє природне середовище. Індустріальна складова економіки в Україні зменшилася, але збереглися земельні, мінеральні та кадрові ресурси.

Основними ризиками для економічної безпеки України та Карпатського регіону є:

- енергетична ресурсна залежність індустріальної економіки від поставок енергоносіїв з Росії;

- вичерпання безпечного терміну експлуатації об'єктів інфраструктури, житлово-комунального господарства, промисловості;

- деградація земельних ресурсів та агровиробництва [3, с.142].

В Україні та Карпатському регіоні, зокрема з відсталими технологіями ця проблема є особливо гострою. Якщо ж нічого не змінювати у способах господарювання, тоді вже до 2050 року населенню знадобиться ресурси майже трьох таких країн, як Україна, а всій планеті ресурси майже трьох таких планет, як Земля [1, с. 127].

Використання ринкових механізмів рекомендується поєднувати із державним та міжнародним регулюванням економічних процесів. Покращення екологічної ситуації перестане бути рядком витрат державного бюджету, а стане самою суттю нової економічної системи. Тобто, держава формує нові економічні умови ведення бізнесу, які приваблюють інвестиції саме в розвиток нових «зелених» галузей та екологічної трансформації («озелененню») традиційного господарства [4, с. 35].

В умовах ресурсної та енергетичної залежності України, яка сформована ситуацією, коли екологічно шкідливі технології використовуються на застарілих енергонеефективних підприємствах саме поступова заміна «коричневої» індустріальної економіки на нову «зелену», як стратегічного пріоритету розвитку дає шанс забезпечити національну безпеку держави в найближчі десятиріччя [6].

Позиція України щодо підсумкового документу Ріо+20 «Майбутнє, якого ми хочемо» українську модель Концепції «зеленої економіки» необхідно будувати з урахуванням світового та європейського досвіду в цьому напрямку, а також особливостей національної економіки та національного менталітету [2, с. 30].

Для досягнення базових умов впровадження Концепції «зеленої економіки» необхідно зробити наступні кроки: розробити та впровадити «Програму структурної трансформації економіки України до 2030 року», яка б передбачала

скорочення сировинних та енергоємних галузей в промисловій економіці України, поетапне зменшення експорту продукції видобувних та енергоємних галузей виробництва, впровадження ресурсощадних та безвідходних технологій в промисловості, транспорті, сільському господарстві та комунальній сфері; провести експертизу чинного законодавства щодо його відповідності принципам збалансованого розвитку з метою створення необхідного правового поля і стимулюючих фінансово-економічних механізмів; створити національну інфраструктуру екологічного аудиту та сертифікації чистого виробництва; створити сучасну нормативно-правову базу для реалізації інноваційної еколого-економічної політики; удосконалити матеріально-структурну базу агропромислового комплексу з урахуванням екологічних чинників, міжнародних вимог і стандартів, створити державний фонд підтримки екологічно орієнтованого сільського господарства; встановити ефективний екологічний контроль за техногенним навантаженням та раціональним використанням природних ресурсів, забезпечити законодавче підґрунтя щодо переходу до інтегрованої видачі дозволів про недопущення забруднення відповідно до законодавства Європейського союзу; створити національну систему оцінки антропогенних викидів і абсорбції парникових газів землями сільськогосподарського призначення [5, с.70].

Для переходу до «зеленої економіки», можна використовувати наступні інструменти: політика державних закупівель, яка заохочує виробництво продукції що відповідає екологічним стандартам та використання екологічних методів виробництва; відмова від неефективних субсидій, натомість створення та активізація системи стимулюючих пільг, при введенні яких підприємства забруднювачі будуть зацікавлені у впровадженні обов'язкової екологічної сертифікації як механізму підвищення якості продукції, процесів, послуг та стану навколишнього природного середовища; реформування систем «екологічного» оподаткування (з акцентуванням на податок від забруднення), лінії пільгового державного кредитування; надання екологічних субсидій з національного фонду охорони навколишнього природного середовища на поліпшення та відновлення якості довкілля; державна підтримка розробок та впроваджень пов'язаних з створенням екологічно чистих технологій [7, с. 14].

Для того, щоб розвиток «зеленої економіки» Карпатського регіону був успішним варто виділити такі напрямки, за якими має проводитись робота у сфері державного сталого розвитку: проведення оцінки та визначення пріоритету товарів та послуг, що включають в себе екологічну частину як на національному так і на міжнародному рівнях; забезпечення втілення в політику сталого розвитку системи заходів, які б стимулювали введення «зелених» технологій, послуг та інвестицій; створення новий «зелених» робочих місць, що дасть можливість підвищити рівень зайнятості населення; взяття за приклад усталені ринкові механізми для того, щоб досягнути стійкого розвитку.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, «зелена» економіка Карпатського регіону є механізмом для виконання стратегії сталого розвитку. На сьогоднішній день Карпатський регіон має погану інституційну базу для того щоб планувати політику сталого розвитку. Процес європейської інтеграції вимагає додержання екологічних стандартів та «зеленої» модернізації економіки та господарського потенціалу. Максимальними перешкодами для створення умов відтворення «зеленої економіки» є надзвичайно великий рівень корупції державних органів, а також невисока обізнаність щодо необхідності, переваг

та потенціалу введення проектів енергозбереження та використання альтернативних джерел енергії. Для того, щоб забезпечити широке впровадження зеленої економіки потрібно розробити правильну концепцію, яка повинна більш конкретно сформулювати повноваження та відповідальність суб'єктів господарювання. Політику сталого розвитку в процесі створення «зеленої економіки» варто розробляти поступово, при цьому потрібно: розрахувати потрібні ресурси і допустимі витрати; підготувати науково-обґрунтовані заходи, що допомогли б у визначенні перспектив змін у конкретних межах сьогодишньої екстенсивної парадигми економіки без істотних втрат для країн, які знаходяться на етапі розвитку; проаналізувати ефективність експортно-зорієнтованої економіки; визначити перспективності заміни природних процесів новітніми технологіями там, де це відбувається, та універсальності принципу приватизації; перегляд ефективності застосування ВРП як мірила рівня розвиненості господарського потенціалу Карпатського регіону.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку буде проведення оцінки господарського потенціалу Карпатського регіону з позицій сталого розвитку.

1. Біла С.О. «Зелена» економіка: стратегічний пріоритет реформ на регіональному рівні / С.О. Біла // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22 (1). – С. 127-133.
  2. Доповідь України до Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20 (проект) / За ред. Л.Г. Руденка – Київ: Інститут географії НАН України, 2012. – 69 с.
  3. «Зелена» економіка: перспективи впровадження в Україні : матеріали Міжнар. конф., 24-25 квіт. 2012 р., Київ: у 3 т. Т. 1 / Міжнар. екол. форум «Довкілля для України». – К., 2012. – 421 с.
  4. Марчук Л.П. «Зелена» економіка : суперечності та перспективи розвитку / Л.П. Марчук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – Вип. 1. – С. 34-41.
  5. Мусіна Л.А. Регіональні інноваційні стратегії в системі управління сталим розвитком // Матеріали круглого столу «Регіональна інноваційна стратегія та сталий економічний розвиток» (25 травня 2012 року). – Держінформнауки України, НТУ «КПІ», 2012 – С. 70-75.
  6. Навстречу «зеленой» экономике : докл. ЮНЕП для властных структур. 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unep.org/greenconomy/Portals/88/documents/ger/GER_synthesis_ru.pdf
  7. Потапенко В.Г. Трансформація системи природокористування України на засадах «зеленої» економіки: теорія, методологія, практика : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.06 / В.Г. Потапенко; Сум. держ. ун-т. – Суми, 2014. – 39 с.
1. Bila S.O. «Zelena» ekonomika: stratehichnyi priorytet reform na rehionalnomu rivni / S.O. Bila // Ekonomichnyi visnyk universytetu. – 2014. – Vyp. 22(1). – S. 127-133.
  2. Dopovid Ukrainy do Konferentsii OON zi staloho (zbalansovanoho) rozvytku Rio+20 (proekt) / Za red. L.H. Rudenka – Kyiv: Instytut heohrafii NAN Ukrainy, 2012. – 69 s.
  3. «Zelena» ekonomika: perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini : materialy Mizhnar. konf., 24-25 kvit. 2012 r., Kyiv: u 3 t. T. 1 / Mizhnar. ekol. forum «Dovkillia dlia Ukrainy». – K., 2012. – 421 s.
  4. Marchuk L. P. «Zelena» ekonomika : superechnosti ta perspektyvy rozvytku / L.P. Marchuk // Visnyk aharnoi nauky Prychornomoria. – 2014. – Vyp. 1. – S. 34-41.
  5. Musina L.A. Rehionalni innovatsiini stratehii v systemi upravlinnia stalym rozvytkom // Materialy kruhloho stolu «Rehionalna innovatsiina stratehiia ta stalii ekonomichnyi rozvytok» (25 travnia 2012 roku). – Derzhinformnauky Ukrainy, NTU «KPI», 2012 – C. 70-75.
  6. Navstrechu «zelenoj» ekonomyke : dokl. YuNEP dlia vlastnykh struktur. 2011 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.unep.org/greenconomy/Portals/88/documents/ger/GER_synthesis_ru.pdf
  7. Potapenko V.H. Transformatsiia systemy pryrodokorystuvannia Ukrainy na zasadakh «zelenoj» ekonomiky: teoriia, metodolohiia, praktyka : avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.06 / V.H. Potapenko; Sum. derzh. un-t. – Sumy, 2014. – 39 s.

Подано до редакції 22.03.2017

Рецензент – доктор географічних наук В.М. Воловик